

การประชุมเชิงปฏิบัติการ

การกำหนดบทบาทตนเองของเกษตรกรตำบลเพื่อการพัฒนาเกษตรเชิงบูรณาการของท้องถิ่น

วันพฤหัสบดีที่ 16 มีนาคม 2548

ณ ห้องประชุม 1 ศูนย์วิจัยเพื่อเพิ่มผลผลิตทางเกษตร คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ผู้เข้าร่วมประชุม จำนวน 8 คน

เกษตรกรตำบล อ. แม่แตง (สันป่ายาง ป่าแป้ กัดช้าง บ้านเป้า ซอแล แม่หอพระ) อ. สันทราย (แม่แฝกใหม่) อ. แม่ริม (แม่แรม) อ. สันป่าตอง (บ้านแม่) อ. หางดง (หนองตอง)

เอกสารประกอบ

อมรทิพย์ ภิมรัมย์บุรณ์. 2546. การพัฒนารูปแบบของการส่งเสริมการเกษตร. รายงานกลุ่มเผยแพร่และประชาสัมพันธ์ สำนักพัฒนาการถ่ายทอดเทคโนโลยี กรมส่งเสริมการเกษตร. หนังสือพิมพ์มติชน วันอังคารที่ 30 กันยายน 2546.

พัฒนาการรูปแบบการส่งเสริมการเกษตร

ยุคแรก 1967-1976 (2510-2519)

- ยังไม่มีรูปแบบ ตามความถนัดของเจ้าหน้าที่ส่งเสริม
- เน้นการทำแปลงสาธิต พิษเศรษฐกิจที่สำคัญ ข้าว พิษไร่ ว่างพารา
- การถ่ายทอดเทคโนโลยีที่ผ่านสื่อเป็นหลัก
- เกษตรกร 1 คน ดูแลเกษตรกร 4000-4500 คน
- ยุคหัวเลี้ยวหัวต่อ 2518-19 ได้รับเงินจากเงินกู้ธนาคารโลก ๓. เพื่อการพัฒนาแห่งเอเชีย และเงินช่วยเหลือจาก FAO และ UNDP นำร่องชลประทาน 5 โครงการ
- นำเอาวิธีการ T&V มาใช้ ธนาคารโลกระบุว่า เป็นวิธีที่เหมาะสมกับการส่งเสริมการเกษตรประเทศไทย

ยุคที่ 2 1977-1983 (2520-2526) ยุคเกษตรตำบล

- ปรับปรุงแผนพัฒนาระบบการส่งเสริมการเกษตรอย่างเป็นรูปธรรมขึ้นเป็นครั้งแรก ผูกอบรมเกษตรกร
- จัดเวลาการเยี่ยมเยียนมีประสิทธิภาพมากขึ้น กำหนดวัน เวลา สถานที่
- สนับสนุนวัสดุอุปกรณ์แก่เจ้าหน้าที่เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานเช่น รถยนต์ รถจักรยานยนต์ บ้าน
- ยังคงมีแปลงทดสอบพิษเศรษฐกิจเกษตรกรเป็นเจ้าของแปลง สนับสนุนปัจจัยการผลิตเพื่อจัดทำแปลงส่งเสริม มีการใช้ประโยชน์จากเกษตรกรผู้นำ
- จัดทำโครงการส่งเสริมมีเกษตรกร เข้ามามีส่วนร่วม

ยุคที่ 3 1984-1993 (2527-2536) ดำเนินการT&V อย่างจริงจัง

- ปรับปรุง T&V โดยการประเมินผล ปรับการดำเนินการดำเนินงานเกิดความสำเร็จในการส่งเสริมเป็นอย่างมาก
- ปรับปรุงโครงการระบบแผนและพัฒนาเกษตรกร (คปพ.) ที่ต้องผ่านการวิเคราะห์ของชุมชน เกิดกิจกรรมกระตุ้นการทำงานในระดับกลุ่ม จัดทำแผนพัฒนาการเกษตร โดยทุกขั้นตอนต้องมีเกษตรกรเข้าร่วมตัดสินใจ

- โครงการสนับสนุนแผนการผลิตของเกษตรกร (ผกก.) แผนดำเนินงานตามศักยภาพของชุมชนและความต้องการของเกษตรกร โดยสนับสนุนให้เกษตรกรวางแผนการผลิตตามความถนัดและขีดความสามารถของเกษตรกรในการวางแผนการผลิต

ยุคที่ 4 1994-1996 (2537-2539) ยุคพัฒนาคุณภาพชีวิตของเกษตรกร

- ปรับปรุงระบบการส่งเสริมเน้นการเพิ่มรายได้และคุณภาพชีวิตของเกษตรกร โดยการวิเคราะห์ผลการดำเนินงานที่ผ่านมาและได้พัฒนาขึ้นบนรากฐานของระบบ T&V
- ให้ความสำคัญกับการพัฒนาเกษตรกรมากกว่าพัฒนาเทคโนโลยี
- การปรับโครงสร้างและระบบการผลิตทางการเกษตร (คปร.) การดำเนินการแก้ปัญหาราคาสินค้าตกต่ำ ได้แก่ ข้าว มันสำปะหลัง กาแฟ ยางพารา การลดความเสี่ยงของพืชเดี่ยว สนับสนุนเกษตรกรพึ่งตนเองโดยกระบวนการกลุ่ม
- กรมส่งเสริมการเกษตรกำหนดบทบาทของสำนักงานเกษตรอำเภอให้รับผิดชอบจัดทำแผนส่งเสริมการเกษตรระดับอำเภอ 5 ปี แผนปฏิบัติงานประจำปี และแผนประจำเดือน (DM) และให้มีเกษตรหมู่บ้าน
- มอบหมายให้เจ้าพนักงานเคหกิจการเกษตรลงพื้นที่รับผิดชอบตำบล นอกเหนือจากงานส่งเสริมการรวบรวมกลุ่มและการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร

ยุคที่ 5 2002- ปัจจุบัน (2545 – ปัจจุบัน) ยุคศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยี

- ปรับปรุงระบบส่งเสริมการเกษตร เน้นเกษตรกรเป็นศูนย์กลางการพัฒนา ส่งเสริมให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง สามารถตัดสินใจและแก้ปัญหาของตนเองได้ โดยพึ่งพิงปัจจัยภายนอกน้อยที่สุด
- ศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลเป็นศูนย์กลางในการให้บริการความรู้และถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรแบบเบ็ดเสร็จ ณ จุดเดียว

วัตถุประสงค์:

1. ร่วมปรึกษาหารือทิศทางการพัฒนาเกษตรเชิงบูรณาการของท้องถิ่น ในประเด็น จุดอ่อนของท้องถิ่นที่เกษตรกรตำบลต้องการผลักดัน ขยายผล และแผนการพัฒนาเกษตรเชิงบูรณาการที่ต้องการให้เกิดในท้องถิ่น
2. การแลกเปลี่ยนประสบการณ์การพัฒนาเกษตรเชิงบูรณาการของเกษตรกรตำบล ในด้านความถนัดด้านต่างๆ ของเกษตรกรตำบลที่สนับสนุนการพัฒนาเกษตรเชิงบูรณาการ
3. พัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมกับสถาบันการศึกษา

การเปลี่ยนแปลงในการบริหารจัดการ

การประชุมได้เริ่มดำเนินการโดยการแสดงความคิดเห็นของเกษตรกรตำบล โดยมีประเด็นคำถามและแลกเปลี่ยนโดยใช้วิธีการเสนอความคิดเห็นที่เป็นจุดเด่นของพื้นที่และความภูมิใจหรือความสำเร็จจากประสบการณ์ที่ผ่านมาเพื่อนำเอาศักยภาพของแต่ท่านมาสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาและการทำงานร่วมกัน โดยมีประเด็นการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นดังนี้

1. จุดเด่นของท้องถิ่นที่ต้องการผลักดัน หรือขยายผลในพื้นที่ท่านรับผิดชอบ
2. แผนงานการเกษตรที่อยากให้เกิดขึ้นในท้องถิ่น จากทักษะการจัดการ การบริการ และความสามารถเฉพาะทางที่แตกต่างกัน และหากจะบูรณาการจะมีวิธีการอย่างไร เนื่องจากแต่ละคนมีทักษะในการบริหารที่ต่างกัน

ตารางที่ 1 ผลการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ลักษณะพื้นที่ จุดเด่นของพื้นที่ และโอกาสการขยายผลโดยแบ่งตามเขตอำเภอความรับผิดชอบของเกษตรตำบลใน 4 อำเภอ

อำเภอ	พื้นที่รับผิดชอบ	ลักษณะพื้นที่	จุดเด่น	ความถนัดและความภูมิใจในช่วง 5 ปี
1	สันป่ายาง, ป่าแป อ. แม่แตง	บ้านสันป่ายางเป็นชุมชนเล็ก ธรรมชาติดินและน้ำ เหมาะกับการปลูกพืชผัก	การปลูกผักปลอดสารพิษ ปัจจุบันมีสมาชิก 5 หมู่บ้าน จำนวน 54 ราย	การประสานงาน การทำงานร่วมกับ อบต. ได้ดีทั้ง พัฒนาและวิชาการ
2	กีดช้าง, บ้านเป่า อ.แม่แตง	บ้านกีดช้างประกอบไปด้วย 8 หมู่บ้าน แต่ละหมู่บ้านมี ระยะห่างประมาณ 80 กม. การเดินทางไม่สะดวก 2 – 3 หมู่บ้าน รถยนต์ไม่สามารถเข้าถึงได้ ประชากรส่วน ใหญ่เป็นชาวไทยภูเขาจำนวน 4 ชาติพันธุ์ ได้แก่ ปา กะญอ ย้ง ม้ง และมุเซอ ไม่มีสิทธิถือครองที่ดิน ที่ดิน ส่วนใหญ่เป็นการแผ้วถางบุกรุกป่า พืชหลัก ได้แก่ ลิ้นจี่ จำนวน 1,000 ไร่ บ้านเป่า เป็นพื้นที่รับน้ำชลประทาน	กำลังดำเนินการส่งเสริมการปลูกกาแฟ เพื่อสร้างการใช้ที่ ดินอย่างถาวร ป้องกันการบุกรุกป่า และฟื้นฟูป่า เนื่องจาก กาแฟสามารถเจริญเติบโตได้ดีภายใต้ร่มเงาไม้ใหญ่	งานแก๊สชีวภาพ ซึ่งได้ขยายผลในอ.แม่แตงเป็น รายที่ 33 ขนาดการผลิตมีตั้งแต่ 16 – 100 ลบ.ม. - บ่อขนาด 16 ลบ.ม. ใช้เป็นแก๊สหุงต้มได้ 3 ครัวเรือน - บ่อขนาด 100 ลบ.ม. ใช้ประโยชน์ในโรง เรือนปิดสำหรับฟาร์มหมูในการจุดฟัดลม ได้ 4 ตัว และใช้ในบ้านเรือนเกษตรกรใกล้ เคียงได้อีก 10 – 15 หลัง
3	หนองแฝก อ. สารภี	เป็นพื้นที่ใกล้ตัวเมือง มีการปลูกลำไยแทบทุกหลังคา เรือน	พืชหลัก ได้แก่ ลำไย และผักปลอดภัยจากสารเคมี และส่งเสริม การเลี้ยงปลาในร่องน้ำเพื่อเสริมรายได้	- การจัดทำแผนปี 48-51 โดยรูปแบบเวทีชาว บ้าน ผลักดันให้เกษตรกรเข้าสู่ GAP เพื่อ ตอบสนองนโยบาย และเข้าสู่แผน อบต. - การเชื่อมโยงกับหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง เช่น ประมง พัฒนาที่ดิน ปศุสัตว์
4	หนองตอง อ.หางดง	พื้นที่ติดน้ำปิง พืชหลัก ได้แก่ ลำไย	ส่งเสริมการเลี้ยงปลาในกระชัง	การประสานงานร่วมกับอบต. และการให้บริการ ในกรณีที่เกิดวิกฤต หรือภัยพิบัติได้ทันเวลาและทั่ว ถึง
5	แม่แรม อ. แม่ริม	เป็นแหล่งผลิตผักบนที่สูง 1 ใน 4 ตำบลของอ.แม่ริม	เน้นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และการลดการใช้สารเคมีของ ชาวเขาบนพื้นที่ต้นน้ำ	- ผลักดัน GAP ในไม้ผล (ลำไย ลิ้นจี่ ส้ม) และขยายผลสู่ระบบการผลิตผัก - การทำไร่นาสวนผสม
6	บ้านแม่ อ.สันป่าตอง	พืชหลัก ได้แก่ ลำไย และ หอมหัวใหญ่	เน้นการพัฒนาพืชผักปลอดภัยจากสารพิษ มีสมาชิก 2 กลุ่ม ใน 2 หมู่บ้าน กลุ่มละ 50 คน รวม 100 คน ผลิตผัก พื้นบ้าน(ผักเชียงดา) ส่วนหนึ่งส่งจำหน่ายให้กับศพก. ภายใต้การนำของคุณเจริญ กลุ่มบ้านแม่	

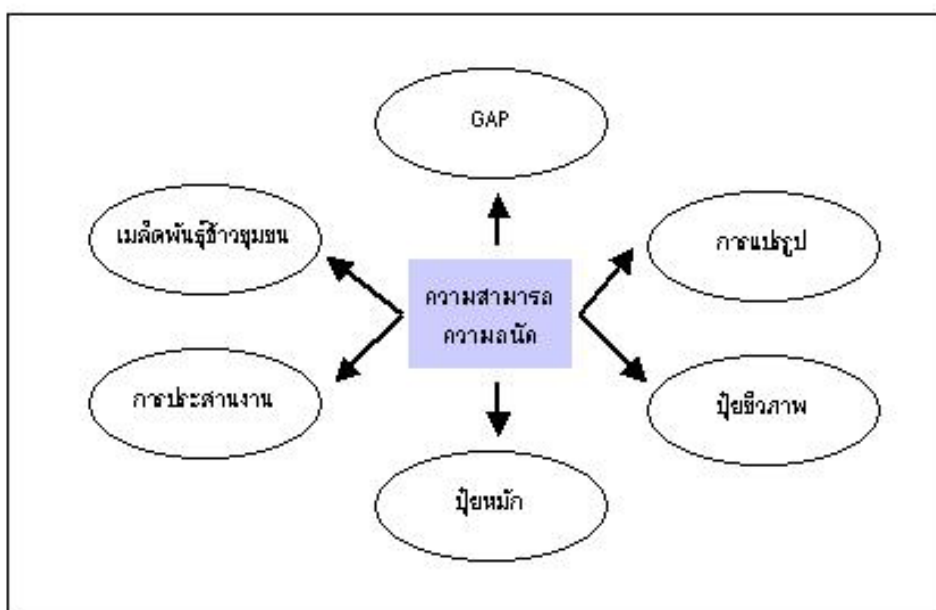
ตารางที่ 1 ผลการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ลักษณะพื้นที่ จุดเด่นของพื้นที่ และโอกาสการขยายผลโดยแบ่งตามเขตอำเภอความรับผิดชอบของเกษตรตำบลใน 4 อำเภอ (ต่อ)

ลำดับ	พื้นที่รับผิดชอบ	ลักษณะพื้นที่	จุดเด่น	ความถนัดและความภูมิใจในช่วง 5 ปี
7	แม่แฝกใหม่, เมืองเลน อ.สันทราย	พื้นที่เกษตรลดลง เนื่องจากมีการขยายตัวของโรงงาน และชุมชนเมือง ปัจจุบันมี 5 ไร่ เกษตรกรส่วนใหญ่ เป็นผู้สูงอายุ ไม่มีคนรุ่นใหม่	ส่งเสริมการตลาดเคมีในการผลิตมันฝรั่ง และข้าวโพด หวาน (RKI) ซึ่งส่งให้กับบริษัทริเวอร์แคว ที่จ.กาญจนบุรี	<ul style="list-style-type: none"> - การประสานงาน และผลักดันการทำปุ๋ย หมัก โดยได้รับการสนับสนุนเงินกู้ยืมเพื่อ ซื้อเครื่องอัดเม็ดปุ๋ย - การแปรรูปผลผลิตการเกษตร เช่น มันฝรั่ง บรรจุถุงพอยด์ ซึ่งเป็นกรณีศึกษาของคณะ วิศวกรรมศาสตร์ มช. สนับสนุนเครื่องหัน มันฝรั่ง งบประมาณส่วนหนึ่งเกิดจากการ รวมหุ้นของเกษตรกรและกลุ่มแม่บ้าน และ การสนับสนุนจากกรมส่งเสริม
8	ข้อแล, แม่หอพระ อ.แม่แตง	ข้อแลเป็นพื้นที่ชลประทานรับน้ำจากเขื่อนแม่งัด พืช หลัก ได้แก่ กระเทียม ซึ่งปัจจุบันมีนโยบายให้ลดพื้นที่ ปลูก และมีการขยายตัวของการปลูกถั่วเหลืองมากในปี 48 ต้องการหาแนวทางการผลิตพืชใหม่ที่มีความเสี่ยงน้อย โดยเฉพาะทางด้านการตลาด แม่หอพระเป็นพื้นที่ปฏิรูปที่ดินเพื่อการเกษตร (สปก.)	กำลังเสนอโครงการผลิตปุ๋ยอินทรีย์ 1 ตำบล 1 ไร่ กับ อบต.เพื่อแก้ปัญหาสารเคมีราคาแพง และลดต้นทุนการ ผลิต	การประสานงาน และศูนย์ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน บ้านดงป่าดั้น และบวกหม้อ

ประเด็นแลกเปลี่ยน

- จุดเด่นของเกษตรกรตำบลของแต่ละพื้นที่ที่มีลักษณะงานใกล้เคียงกันมาร่วมงานและพัฒนาระบบการเกษตรอย่างไร (ให้สอดคล้องกับนโยบายการพัฒนาคลิ่งความรู้ นำเอาคลังที่ปฏิบัติในพื้นที่นำไปแลกเปลี่ยน การแลกเปลี่ยนคลังความรู้ เช่น การขยายกลุ่มเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน การประสบความสำเร็จในงานมันฝรั่งจะสามารถขยายผลในงานกาแฟอย่างไร)

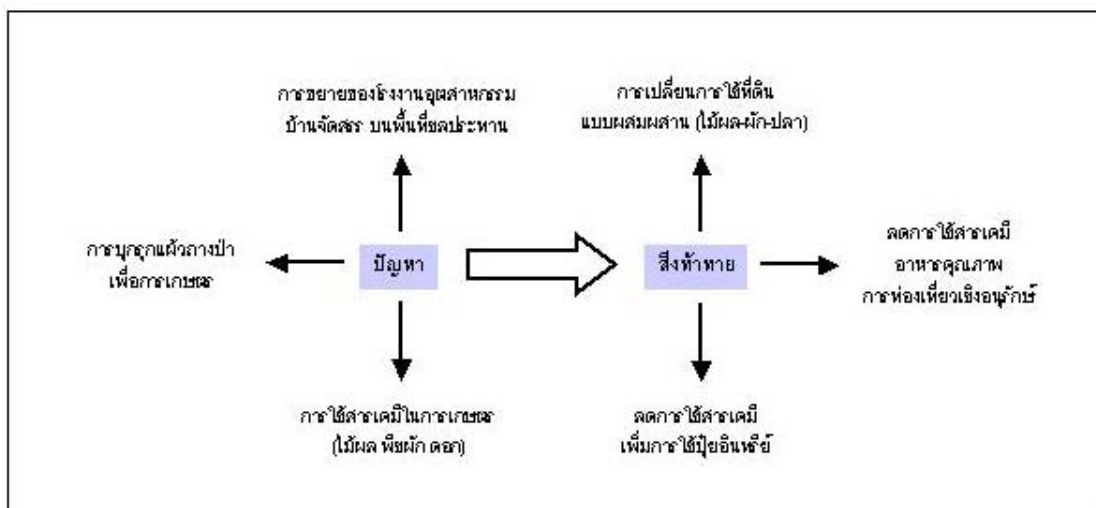
ความท้าทาย การรวบรวมคลังความรู้ต้องทำในเชิงนโยบาย สิ่งที่น่าจะทำได้ ได้แก่ การทำงานร่วมกันของเกษตรกรตำบลภายในอำเภอเดียวกัน และร่วมกับพนักงานเกษตรขององค์การบริหารส่วนตำบล

แผนภาพที่ 1 ศักยภาพและความสามารถของแต่ละบุคคลในการสนับสนุนการทำงานร่วมกัน

งานที่ท้าทาย

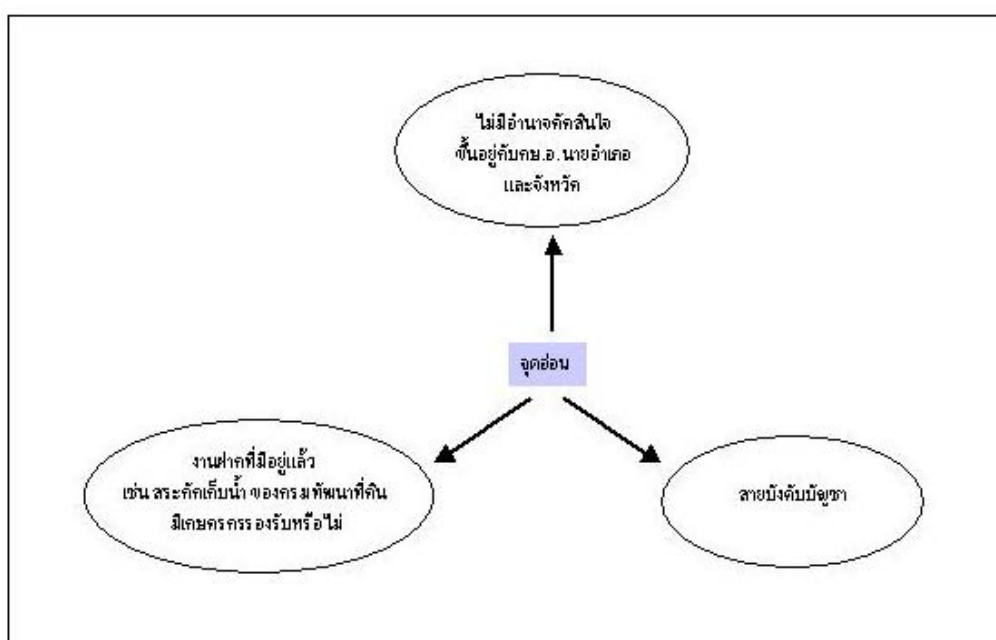
ลักษณะจุดเด่น และข้อจำกัดปัญหาของพื้นที่ ได้มีการแลกเปลี่ยนในประเด็นโอกาสที่จะพัฒนาโดยมีความท้าทายดังกล่าวข้างต้นมาปรับปรุงและพัฒนาชุมชนได้อย่างไร โดยสรุปพบว่ามีโอกาสพัฒนาโครงการดังแผนภาพที่ 2 ดังนี้ (1) การปรับเปลี่ยนการใช้ที่ดินแบบผสมผสาน เนื่องจากการปรับเปลี่ยนการขยายตัวของโรงงานอุตสาหกรรมและบ้านจัดสรร และการบุกเบิกเพื่อแผ้วถางป่าเพื่อทำการเกษตร (2) การลดการใช้สารเคมีเพิ่มการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ และ (3) การลดการใช้สารเคมี สนับสนุนอาหารคุณภาพและการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

แผนภาพที่ 2 ปัญหาโดยภาพรวมของ 4 อำเภอ และโอกาสที่พัฒนาการทำงานร่วมกัน

จุดอ่อนและข้อจำกัดงานหลักของเกษตรกรตำบล และงานตามนโยบาย CEO

- เจ้าหน้าที่เกษตรตำบลไม่เป็นเอกเทศ สายบังคับบัญชาขึ้นตรงกับเกษตรอำเภอ และนายอำเภอ ไม่มีอำนาจตัดสินใจ แต่สามารถพูดคุยเพื่อให้สายบังคับบัญชารับทราบได้
- งานบูรณาการส่วนใหญ่อยู่ในรูปแบบงานฝากของหน่วยงานอื่นที่ถูกกำหนดอยู่ในแผนของหน่วยงาน เช่น งานพัฒนาสระกักเก็บน้ำของกรมพัฒนาที่ดิน เป็นต้น
- การพบปะเกษตรกรของเจ้าหน้าที่มีการกำหนดเป้าหมาย 25 คน ต่อครั้ง และต้องมีหลักฐาน

แผนภาพที่ 3 จุดอ่อนข้อจำกัดของงานของเกษตรกรตำบล